

Finansirano od strane
Evropske unije

PARLAMENTARNI IZBORI 2020. IZ RODNE PERSPEKTIVE

PREPORUKE ZA JAČANJE ZASTUPLJENOSTI
ŽENA U SKUPŠTINI CRNE GORE

FEBRUAR 2021.

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Evropske unije. Njen sadržaj je odgovornost isključivo NVO Centra za ženska prava i ne predstavlja nužno i stavove Evropske unije.

Ovu publikaciju napisala je NVO Centar za ženska prava kao dio projekta „Unapređivanje rodne ravnopravnosti kroz proces pristupanja EU.“

Projekat implementiraju sljedeće organizacije:

REAC-HOR
research in action

KVINNA
KVINNA

PRAVA
ZASVE

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA

SAŽETAK

Političkom sferom u Crnoj Gori i dalje kompletno dominiraju muškarci. Na parlamentarnim izborima 2020. godine, u Skupštinu je izabrano svega 18 žena (22%). Najveći procenat žena koji je ikada na izborima izabran u najviši predstavnički dom bilo je 23%, na izborima 2016. godine.

Ove godine se obilježava deset godina od uvođenja rodni kvota za izbore u Crnoj Gori. Analiza koja je pred vama pokazuje da, premda čine više od 50% populacije, žene nikada nisu izabrane na više od jedne četvrtine mjesta u Skupštini Crne Gore.

Trenutni sistem izbornih kvota sistematski ne uspijeva da osigura adekvatnu zastupljenost žena u Skupštini, koja do danas ostaje na neprihvatljivo niskom nivou. Nakon decenije primjene rodni kvota u Crnoj Gori, zastupljenost žena u parlamentu u kontinuitetu zaostaje za evropskim (30%) i svjetskim prosjekom (25%).

Čak ni finansijski podstreci za političke subjekte koji se dodjeljuju srazmjerno broju izabranih predstavnika manje zastupljenog pola, a koji su uvedeni u susret posljednjim izborima, nisu dali rezultata u vidu većeg broja poslanica u Skupštini. Štaviše, manje žena je izabrano u trenutni saziv nego što je bio slučaj u prethodnom sazivu. U ovom trenutku nijedna partija u Skupštini nema ženu na poziciji partijskog lidera, niti je ijedna žena na čelu nekog od skupštinskih klubova.

Potrebna da se ojača zastupljenost žena u Skupštini prepoznata je i od strane relevantnih međunarodnih tijela. Najskorije, posmatračka misija OEBS/ODIHR-a za izbore 2020. godine je u svom „Finalnom izvještaju o Crnoj Gori“ među prioritetne preporuke uvrstila potrebu da se razmotre dodatne mjere kojima bi se ostvarila ujednačena zastupljenost žena i muškaraca na javnim pozicijama koje se direktno biraju na izborima.

Na osnovu pažljive analize evolucije i efekata rodni kvota u Crnoj Gori, Centar za ženska prava snažno preporučuje izmjene postojećeg sistema kvota. Međutim, važno je imati na umu da nije dovoljno uvesti bilo kakvu promjenu da bi se ostvario stvarni napredak. Naročito je važno istaći da jednostavno povećanje procenta žena na izbornim listama ne garantuje i veći procenat žena u skupštinskim klupama. Ova lekcija se nameće iz prvog pokušaja uvođenja rodni kvota u Crnoj Gori iz 2011. godine, kada je novouvedena zakonska obaveza za minimumom od 30% žena na izbornim listama rezultirala tek veoma malim porastom procenta broja poslanica. Razlog za to leži u činjenici da su žene uglavnom bile rangirane pri samom dnu partijskih lista, bez stvarnih šansi da budu izabrane.

Naša analiza jasno ukazuje na to da povoljnije rangiranje žena na izbornim listama ima presudni značaj za osiguravanje većeg broja žena u Skupštini. Naime, tek sa uvođenjem obaveze da jedan u svaka četiri kandidata na izbornoj listi mora biti kandidat manje zastupljenog pola, procenat žena u Skupštini počinje da biva značajniji, iako još uvijek nedovoljan.

Imajući navedeno u vidu, postojanje iskrene političke volje da se ojača političko učešće žena zahtijevalo bi da se postojeći sistem kvota promijeni na način kojim će se garantovati veća skupštinska predstavljenost žena. Na osnovu jasnih pokazatelja da je rangiranje žena na izbornim listama odlučujući faktor koji opredjeljuje ukupan broj žena u Skupštini, naša osnovna preporuka jeste da barem jedan od

svaka tri kandidata na izbornoj listi mora biti kandidat manje zastupljenog pola, umjesto sadašnje kvote po kojoj to mora biti jedan u svaka četiri kandidata.

Premda je potrebno još dosta napora da bi se ostvarilo jednako političko učešće i jednaka predstavljenost žena i muškaraca u Crnoj Gori, ova analiza nudi više praktičnih preporuka koje bi doprinjele približavanju ovom cilju.

autor:

Ana Vukotić

Menadžer programa za rodnu ravnopravnost

SADRŽAJ

1. Uvod	6
2. Pravni okvir: Povećati uloge	7
3. Izborne liste: Je li minimum naš maksimum?	9
4. Izborni rezultati: Čemu kvote?	11
5. Redefinisanje rodni kvota: Kad je tri više od četiri	14
6. Nakon izbora: Gdje su žene?	16
7. Preporuke	20
Izvori	22

PREDSTAVLJENOST ŽENA U SKUPŠTINI CRNE GORE

PARLAMENTARNI IZBORI 2020: RODNA PERSPEKTIVA

FEBRUAR 2021.

1. UVOD

Ova studija nudi kratku analizu zastupljenosti žena na parlamentarnim izborima u Crnoj Gori 2020. godine, kao i pregled dosadašnje implementacije rodni kvota za izbore i njihovih efekata na parlamentarnu zastupljenost žena.

Prvi dio analize razmatra relevantni pravni okvir, a naročito postojeće propise o kvotama, te predstavlja njihov dosadašnji uticaj na izbor žena u poslaničke klupe u Skupštini Crne Gore.

Drugi dio analize pravi pregled zastupljenosti žena na izborima 2020. godine u smislu kandidatkinja i izabranih predstavnica, kao i učešće žena u rukovodećim ulogama unutar političkih partija i izbornih komisija.

Treći dio analize razmatra učešće žena u važnim političkim procesima koji su uslijedili nakon izbora 2020. godine, kao i poziciju žena unutar institucionalnog okvira novog saziva Skupštine i novog sastava Vlade.

Četvrti dio analize razmatra neke od trenutnih posljedica i dugoročnih reperkusija na nejednako političko učešće žena, te nudi preporuke za jačanje političke zastupljenosti žena u Crnoj Gori.

2. PRAVNI OKVIR: POVISITI ULOGE

Crnogorski Zakon o izboru odbornika i poslanika (u daljem tekstu „izborni zakon“) obezbjeđuje posebne kvote za žene. Član 39a ovog zakona uvodi formalnu obavezu za **potvrdu** izbornih lista, a koja propisuje da izborna lista mora imati najmanje 30% kandidata manje zastupljenog pola, te da u svakoj grupi od četiri kandidata barem jedan kandidat mora biti pola koji je manje zastupljen.¹ Član 104 uveo je dodatne garancije koje osiguravaju osvojeni broj mandata ženama u Skupštini Crne Gore i lokalnim parlamentima, propisujući da izabrani odbornici/poslanici koji dolaze iz reda manje zastupljenog pola mogu biti zamijenjeni isključivo kandidatima istog pola koji su prvi naredno rangirani na izbornim listama.

Postojeći sistem kvota uveden je amandmanima na izborni zakon koji su usvojeni 2014. godine. U susret njihovom usvajanju, Centar za ženska prava inicirao je izmjene koje su predlagale da u svakoj grupi od tri kandidata na izbornim listama barem jedan kandidat bude kandidat manje zastupljenog pola. Ovaj predlog nije dobio potrebnu podršku vladajuće većine u Skupštine. Umjesto toga, tadašnja vladajuća partija je formulisala alternativni amandman, kojim je predložen sistem kvotâ koji je trenutno na snazi, a na osnovu kojeg tek jedan od svaka četiri kandidata mora biti kandidat manje zastupljenog pola.

Ovo je bio drugi put da se Skupština namjerno oglašila o pokušaje da se uvedu veće kvote za učešće žena – prvi put je bio kada su kvote uvođene po prvi put, 2011. godine. Tadašnja inicijativa za uvođenje kombinovane obaveze za rangiranje jedne žene u svakoj grupi od tri kandidata i obaveze da barem 30% žena mora biti na svakoj izornoj listi nije dobio neophodnu političku podršku. Umjesto ovog predloga, parlamentarna većina odlučila je da usvoji amandman koji je zahtijevao samo mjeru za rangiranjem minimalno 30% žena na izbornim listama. Uprkos upozorenjima da takva mjera ne bi osigurala izbor barem 30% žena u saziv Skupštine Crne Gore i lokalnih parlamenata – stoga što nisu postojale nikakve obaveze u vezi sa redoslijedom kandidata manje zastupljenog pola na listama –, nije bilo političke volje da se uvedu neophodne zaštite koje bi osigurale ženama realnu šansu da budu izabrane. Kao što je bilo očekivano, takav sistem kvota nije uspio da ostvari značajne efekte, jer su većina žena koje su bile na izbornim listama bile rangirane na samom dnu izbornih lista, te nisu imale realnu šansu da budu izabrane.

Razloga za nisku političku i parlamentarnu zastupljenost žena je mnogo i njihovo potpuno sagledavanje prevazilaži okvire ove analize. Ono što je izvjesno je da Crna Gora mora uložiti značajne napore i uvesti efikasne mjere koje bi osigurale i ohrabrile političko liderstvo žena. Iako će nam za uspješno uklanjanje uzroka niske političke participacije žena vjerovatno biti potrebno određeno vrijeme, rješavanje problema niske parlamentarne zastupljenosti žena moguće je postići u kratkom roku, posredstvom mehanizama koji nam već stoje na raspolaganju. Korak u tom pravcu učinjen je nedavnim uvođenjem finansijskih podstreka koji se političkim subjektima raspodjeljuju srazmjerno broju izabranih predstavnika manje zastupljenog pola.² Međutim, za sada, ovi finansijski podstreci nisu dali značajnijih rezultata, obzirom da je broj žena izabranih u Skupštinu na izborima 2020. godine zapravo opao u poređenju sa brojem žena koje su izabrane na izborima 2016. godine, kada ovakvi podstreci nisu postojali.

Tabela niže prikazuje kako se broj žena u Skupštini Crne Gore mijenjao tokom vremena nakon uvođenja prvog, pa potom drugog sistema kvota za žene.

¹ Zakon o izboru odbornika i poslanika.

² Novi Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja, usvojen u decembru 2019. godine, predvidio je da 20% javno alociranih sredstava za finansiranje redovnog rada političkih partija/subjekata koji su osvojili mandate u Skupštini Crne Gore i lokalnim parlamentima mora biti distribuirano proporcionalno broju njihovih kandidata manje zastupljenog pola koji su odabrani u saziv (član13, paragraf 4).

Tabela 1. Uvođenje izbornih kvota za žene i broj poslanica u Skupštini Crne Gore

Izborna godina	Rodna kvota	Broj poslanica ³	Procenat poslanica
2006	Nema	7 od 81	8.64%
2009	Nema	7 od 81	8.64%
2012	Izborna kvota iz 2011. godine koja uvodi obavezu da minimum 30% kandidata na izbornim listama moraju biti žene primjenjuje se po prvi put	11 od 81	13.58%
2016	Izborna kvota iz 2014. godine koja uvodi kombinovanu obavezu da minimum jedan od svaka četiri kandidata na listama i minimum 30% kandidata na izbornim listama moraju biti žene primjenjuje se po prvi put	19 od 81	23.45%
2020	Izborna kvota iz 2014. godine sadrži kombinovanu obavezu da minimum jedan od svaka četiri kandidata na listama i minimum 30% kandidata na izbornim listama moraju biti žene primjenjuje se po drugi put	18 ⁴ od 81	22.22%

Rješenje je jednostavno. Da bi više žena moglo da uđe u Skupštinu, Crna Gora mora uvesti višestruke kvote za žene. Gotovo 10 godina od prvobitnog uvođenja, kvote za žene konzistentno ne uspijevaju da osiguraju više od 23.45% žena poslanica na parlamentarnim izborima. Iako čine više od 50% populacije, žene nikada nisu izabrane u više od jedne četvrtine mjesta u Skupštini Crne Gore. Centar za ženska prava smatra ove brojke neprihvatljivo niskim i nastaviće da se zalaže za povećanje kvota u pravcu osiguravanja barem 30% žena u Skupštini Crne Gore i lokalnim parlamentima.

Nova parlamentarna većina najavila je promjene izbornog zakonodavstva. Skupština je 29. decembra 2020. godine osnovala odbor za sveobuhvatnu reformu izbornog zakonodavstva, koji ima mandat da pripremi nacrt zakonskih predloga za izmjenu izbornog zakonodavstva. U januaru 2021. godine, Centar za ženska prava poslao je predlog Skupštini za izmjene ranije pomenutog člana 39a izbornog zakona,

³ Napomena: Navedene brojke predstavljaju broj žena koje su dobile mandate u Skupštini neposredno nakon izbora na osnovu izbornih rezultata koje je objavila Državna izborna komisija. Broj žena u svakom od saziva Skupštine varirao je u zavisnosti od toga kako su poslanici/e gubili svoje mandate podnošenjem ostavki (uključujući i iz razloga izbora na ministarske pozicije) ili smrću. Upraznjena poslanička mjesta popunjavaju kandidati koji su na izbornim listama bili rangirani neposredno nakon onih kandidata sa tih lista koji su na izborima osvojili mandate. Na ovaj način, dešavalo se da neka od upražnjenih poslaničkih mjesta popune žene, čime bi procenat žena u Skupštini porastao. Najveći ikad zabilježen broj žena u poslaničkim klupama bio je pred kraj mandata prošlog saziva Skupštine, 2019. godine, kada je ovaj broj iznosio 24 poslanice (29.6%).

⁴ U međuvremenu je broj žena porastao sa 18 na 20 (24.69%). Ovaj porast u broju žena u Skupštini rezultat je ostavki dvojice muških poslanika koji su zamijenjeni dvijema kandidatkinjama koje su bile sljedeće rangirane na tim izbornim listama. Kao rezultat garancija uvedenih članom 104 izbornog zakona, na osnovu koga ženu u Skupštini može zamijeniti isključivo druga žena, minimalni broj žena poslanica ostvaren na izborima je zagarantovan, s tim da se ukupni broj žena u Skupštini, kako je pomenuto u prethodnoj fusnoti, može dodatno povećati u slučaju kada ostavku podnese muškarac poslanik nakon koga je na izbornoj listi rangirana žena.

čijim uvođenjem bi se povećala postojeća rodna kvota, kao i obrazloženje za ovakvu promjenu. Predložena promjena predviđa, umjesto postojeće formule „jedna-od-četiri,“ da u svakoj grupi od tri kandidata mora postojati barem jedan kandidat pola koji je manje zastupljen na izbornoj listi; kao i da, umjesto sadašnjih minimum 30%, na svakoj izbornoj listi mora biti minimum 40% kandidata pola koji je manje zastupljen na listi.⁵ Iako ovakvo povećanje po sebi i dalje ne garantuje jednaku zastupljenosti žena i muškaraca u Skupštini, ono predstavlja korak u dobrom pravcu koji će nas približiti prosjeku EU (30%).

Povećanje kvote neophodno je stoga što je dosadašnje iskustvo pokazalo da primjena postojećeg sistema kvota, ili prosto uvećanje procenta žena na izbornim listama bez uvođenja dodatnih zahtjeva sa obaveznim rangiranjem kandidata manje zasupljenog pola na listama, ne može osigurati uvećanje skupštinske zastupljenosti žena.

Dok je za duboke društvene promjene kojima bi se ostvarila puna jednakost između muškaraca i žena potencijalno potrebno više decenija, sve što je potrebno da bi se ostvarila jednaka parlamentarna predstavljenost muškaraca i žena jeste iskrena politička spremnost da se teži uspostavljanju parlamenta koji bi bio pravi predstavnički dom svojih građana i građanki, uključujući u smislu njegove rodne strukture. Da bi se garantovao porast broja žena u nacionalnom parlamentu i lokalnim skupštinama, novi sistem kvota bi morao da cilja na 30% poslanika manje zastupljenog pola, kroz uvođenje obaveze da među svaka *tri* kandidata mora biti barem jedna žena, umjesto trenutne obaveze 'jedna u četiri.'

Da bi se navedeno ostvarilo, barem dvije trećine svih poslanika i poslanica u Skupštini mora pokazati jasno političko opredeljenje u ovom pravcu, obzirom da je za izmjenu izbornog zakonodavstva potrebna kvalifikovana većina. U ovom smislu, predstojeća revizija izbornog zakonodavstva biće dobra prilika da se testira demokratski kapacitet i rodna senzitivnost kako skupštinske većine tako i opozicionih poslanika i poslanica u novom sazivu Skupštine.

3. IZBORNE LISTE: JE LI MINIMUM NAŠ MAKSIMUM?

U skladu sa izbornim zakonom, Državna izborna komisija utvrđuje da li izborne liste ispunjavaju sve zakonske uslove da budu potvrđene, među kojima je i obaveza usaglašenosti sa propisanim rodnim kvotama. U susret parlamentarnim izborima 2020. godine, Državna izborna komisija potvrdila je jedanaest od ukupno dvanaest podnijetih izbornih lista. Inicijalno, tri liste su vraćene na korekcije zbog nedovoljne dopunske dokumentacije, ili zbog nepoštovanja propisanih kvota.⁶

Većina potvrđenih izbornih lista ispunjavala je samo osnovni minimum uslova za rodnu ravnopravnost, dok je samo jednu listu prevodila žena (SDP). Od ukupno 778 kandidata na 11 izbornih lista, svega 267 (34.31%) su bile žene. Tabela niže prikazuje podatke o broju i procentu žena na listama za poslanička mjesta na parlamentarnim izborima 2020. godine u Crnoj Gori:

⁵ Za više informacija, vidi saopštenje Centra za ženska prava o sadržini nacrtu amandmana i pratećih obrazloženja: <https://womensrightscenter.org/prijedlog-izmjena-zakona-o-izboru-odbornika-i-poslanika/>.

⁶ Izvor: ODIHR Limited Election Observation Mission to Montenegro, Interim Report: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/b/460846.pdf>.

Tabela 2: Kandidatkinje na potvrđenim izbornim listama⁷

Potvrđena izborna lista	Broj kandidata na listi	Broj žena na listi	Procenat žena na listi
SD	81	33	40.74%
BS	81	28	34.56.%
HGI	52	19	36.53%
SDP	81	27	33.33%
HRS	29	20	68.96%
Koalicija predvođena URA-om „Crno na bijelo“	81	26	32.09%
Albanska koalicija „Jednoglasno“	49	15	30.61%
DPS/LP	81	25	30.86%
Koalicija predvođena DF-om „Za budućnost Crne Gore“	81	25	30.86%
Albanska koalicija „Albanska lista“	81	25	30.86%
Koalicija predvođena Demokratama „Mir je naša nacija“	81	25	30.86
Ukupno	778	268	34.44%

Kao što je propisano zakonom, svaka od izbornih lista imala je barem 30% žena među kandidatima. Međutim, zbog tendencije rangiranja tih kandidatkinja niže na listama od muških kandidata, procenat od 30% na izbornoj listi nije rezultirao istim procentom u sazivu Skupštine. Ovo pokazuje da ukupni procenat žena na izbornim listama nije dobar indikator rodno izbalansirane strukture kandidata, o čemu će dodatno riječi biti u sekciji niže.

Što se tiče organa za sprovođenje izbora, u vrijeme izbora 2020. godine svega je 10 žena bilo među članovima Državne izborne komisije. Od 24 osobe koje su predsjedavale opštinskim izbornim odborima, svega pet su bile žene.⁸

Organi za sprovođenje izbora nisu postupali u skladu sa relevantnim odredbama Zakona o rodnoj ravnopravnosti, koji propisuje da svi državni organi moraju u svim fazama planiranja, donošenja i

⁷ Izvor: Državna izborna komisija: Zbirna izborna lista za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore: <https://dik.co.me/wp-content/uploads/2020/08/zbirna-izborna-lista-2020-2.pdf>.

⁸ Izvor: Ograničena posmatračka misija OEBS/ODIHR-a na izborima 2020. godine u Crnoj Gori, premilimarni izvještaj: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/b/460846.pdf>.

sprovedenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti ocjenjivati i vrednovati uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca.

U cilju jačanja političkog učešća žena i sveukupnog integriteta izbornog procesa, Državna izborna komisija morala bi integrisati rodnu perspektivu u svoj svakodnevni rad, kao i ostvariti usklađenost sa relevantnim odredbama nacionalnog zakonodavstva u domenu rodne ravnopravnosti, te sa relevantnim međunarodnim preporukama i standardima, uključujući one koji dolaze od OEBS/ODIHR-a, CEDAW-a i Venecijanske komisije.

4. IZBORNI REZULTATI: ČEMU KVOTE?

Na parlamentarnim izborima 2020. godine, žene su osvojile ukupno 18 od mogućih 81 mandata (22.22%), što je za jedan manje nego na izborima 2016. godine. Na ovim izborima se po prvi put od obnove crnogorske nezavisnosti 2006. godine desilo da je u neki saziv Skupštine izabrano manje žena nego u onaj koji mu je prethodio.

U međuvremenu, dvojicu muškaraca koji su podnijeli ostavke na svoje pozicije u skupštinskim klupama zamijenile su žene, koje su u ova dva slučaja bile naredno rangirane na tim izbornim listama, čime je ukupni broj žena u Skupštini podignut na 20 od 81 (24.69%). Uzimajući u obzir i ovo naknadno uvećanje broja žena u Skupštini, udio koji poslanice čine u sazivu Skupštine Crne Gore tek se približio svjetskom prosjeku (25%),⁹ dok i dalje ostaje znatno niži od evropskog prosjeka (30%).¹⁰

Tabela niže prikazuje informacije o broju i procentima mandata koje su osvojile žene na parlamentarnim izborima u Crnoj Gori 2020. godine, u okviru svake od izbornih lista koje su prešle izborni prag.

Tabela 3. Mandati koje su na parlamentarnim izborima 2020. godine osvojile žene

MANDATI KOJE SU NA PARLAMENTARNIM IZBORIMA 2020. GODINE OSVOJILE ŽENE			
Izborne liste koje su ušle u Skupštinu	BROJ MANDATA	BROJ POSLANICA	PROCENAT POSLANICA
SD	3	0	0%
BS	3	1	33%
SDP	2	1	50%
Koalicija predvođena URA-om „Crno na bijelo“	4	1	25%
Albanska koalicija „Jednoglasno“	1	0	0%
DPS/LP	30	7	23%

⁹ IPU, Globani i regionalni prosjeci: <https://data.ipu.org/women-averages>.

¹⁰ IPU, Regionalni prosjeci: Evropa, ibid.

Koalicija predvođena DF-om „Za budućnost Crne Gore“	27	6	22%
Albanska koalicija „Albanska lista“	1	0	0%
Koalicija predvođena Demokratama „Mir je naša nacija“	10	2	20%
TOTAL	81	18¹¹	22%

Ako uporedimo procenat žena na izbornim listama sa ukupnim brojem mandata koji su pripali ženama, jasno je da je rangiranje kandidatkinja na izbornim listama faktor koji presudno utiče na to koliko će žena biti u parlamentu.

Ako na primjer pogledamo Socijaldemokrate (SD), koji ne samo da su poštovali pravnu obavezu, već su imali najveći procenat žena na svojoj izornoj listi od svih političkih subjekata koji su prešli izborni prag, na kraju nemaju niti jednu ženu među svojim poslanicima. Razlog tome je što je na izornoj listi ove partije koja je osvojila ukupno tri mandata prva žena kandidat bila rangirana tek na četvrtom mjestu. Ovaj primjer vrlo dobro ilustruje glavni nedostatak trenutnog sistema kvota, pokazujući da veći procenat žena na izornoj listi sam po sebi ne garantuje i više mjesta u Skupštini.

Široko rasprostranjena praksa političkih partija da žene rangiraju na četvrtom mjestu u svakoj rednoj grupi od četiri kandidata rezultira manjim brojem žena u poslaničkim klupama, posebno među kandidatima koji imaju najveću šansu da budu izabrani. Ovo dodatno negativno utiče na proporciju u broju žena i muškaraca u Skupštini.

Ovaj negativan efekat dodatno je pojačan u situacijama kakvu smo imali na parlamentarnim izborima 2020. godine, na kojima je čak pet od ukupno devet izbornih lista osvojilo tri mandata ili manje, što znači da na njih rodna kvota praktično nije uticala. Na izbornim listama SDP-a i BS-a, kandidatkinje su bile rangirane na prvom (SDP) i trećem (BS) mjestu, što je pomoglo da ove najviše rangirane kandidatkinje njihovih partija budu izabrane u Skupštinu. Međutim, na ostalim trima listama od ukupno pet koje su osvojile tri mandata ili manje, naime na listama dviju albanskih koalicija i SD-a, najviše rangirane kandidatkinje bile su tek na četvrtom mjestu, što je značilo da ove liste nisu obezbijedile niti jednoj ženi sa svojih lista mjesto u skupštinskim klupama.

Neadekvatnost postojećeg sistema kvota je najočigledniji na primjeru izbornih lista koje su osvojile tri mandata ili manje, a to su bile većina izbornih lista koje su prešle izborni prag. U ovim slučajevima, rangiranje kandidatkinja presudno utiče na to hoće li među poslanicima sa tih lista uopšte biti žena. Sa druge strane, liste koje su osvojile veći broj mandata takođe pate od iste vrste nedostataka. Osim što su imale svega po jednu ženu u svakoj grupi od četiri kandidata koja je imala najveću šansu da bude izabrana, žene su u većini slučajeva bile rangirane na posljednjem mjestu u svakoj grupi od četiri. Na primjer, na izornoj listi DPS-a/LP-a, koja je osvojila najviše glasova od svih lista, žene su sistematski bile rangirane na četvrtom mjestu u svakoj grupi od četiri kandidata koji su osvojili mandate.

¹¹ Tabela prikazuje broj žena koje su osvojile mandate na izborima 2020. godine, ukupno 18. U međuvremenu, kako je istaknuto, broj žena porastao je na 20 nakon ostavki dvojice poslanika čija mjesta su naslijedile žene. Jednu ženu koja je podnijela ostavku zamijenila je druga žena, što je osiguralo da se ne promijeni ukupni broj žena u Skupštini. Podnošenje ostavki još nekoliko poslanika nije uticalo da se dodatno poveća broj žena.

Kako je prikazano gore, partije su u suštini samo deklarativno podržale zakonsku obavezu da na listama kandidata imaju minimum 30% žena, na način što su žene rangirali tako da nisu imale realnu šansu da osvoje 30% mandata.

Da bi se razumjelo koliko je redosljed žena na listi kandidata zapravo od presudne važnosti za izbor žena na poslanička mjesta, korisno je uporediti procenat žena *na izbornim listama* sa procentom žena sa tih lista koje su osvojile mjesta *u skupštinskim klupama*, što je glavni parametar uspješnosti izbornih kvota.

Tabela niže upoređuje procenat žena na izbornim listama sa procentom izabranih poslanica u okviru izbornih lista koje su ušle u Skupštinu.¹²

Tabela 4. Procenat žena na izbornim listama nasuprot procentu žena u Skupštini¹³

Izborne liste koje osvojile mandate u Skupštini	Procenat žena među kandidatima na izbornim listama	Procenat žena koje su osvojile mandat
SD	40.74%	0%
BS	34.56%	33%
SDP	33.33%	50%
Koalicija predvođena URA-om „Crno na bijelo“	32.09%	25%
Albanska koalicija „Jednoglasno“	30.61%	0%
DPS/LP	30.86%	23%
Koalicija predvođena DF-om „Za budućnost Crne Gore“	30.86%	22%
Albanska koalicija „Albanska lista“	30.86%	0%
Koalicija predvođena Demokratama „Mir je naša nacija“	30.86	20%
UKUPNO	34.44%	22%

Tabela 4 jasno pokazuje da veći procenat žena na izbornim listama ne rezultira većim procentom žena izabranih u poslaničke klupe. Kako smo vidjeli na prethodno pomenutom primjeru, izborna lista sa najvećim brojem žena među svojim kandidatima (SD: 40.74%) koja je osvojila je tri mandata u Skupštini nema ni jednu ženu poslanicu u svojim redovima (0%). S druge strane, izborna lista koja je imala svega tri procenta više kandidatknija nego što zakon zahtijeva (SDP:33.33%) od osvojena dva mandata jedan pripada ženi (50%). Prema tome, za izborne liste koje su osvojile tri mandata ili manje,

¹² Iako su neke skupštinske grupacije prekinule svoje formalne političke alijanse i ustanovile zasebne poslaničke klubove, zarad lakšeg poređenja razmatramo ih kao dio izbornih lista koje su im omogućile da osvoje poslanička mjesta.

¹³ Izvor: Državna izborna komisija, Izvještaj o parlamentarnim izborima: Rezultati izbora za 2020. godinu: <http://www.sluzbenilist.me/pregled-dokumenta-2/?id={A51E46E1-86E3-44DA-9D3F-6A4D8D5B6ADA}#>.

razlika između 0% i 50% potencijalnih mandata za žene zavisi isključivo od redosljeda njihovog rangiranja, a ne od procenta žena na izbornim listama.

Gotovo isti principi vidljivi su i na izbornim listama koje su osvojile četiri kandidata ili više. Što su više mandata ove liste osvojile, to su veće bile šanse da među izabranim poslanicima bude žena. Što su visocije na listama žene bile rangirane, lakše je bilo osigurati njihov ulazak u Skupštinu. Dakle, i u slučaju izbornih lista koje su osvojile veći broj nadata, ukupan procenat žena među poslanicima u krajnjem zavisi od procenta i redosljeda žena na listama u onim grupama kandidata koje imaju najviše šansi da budu izabrane, a ne od ukupnog procenta žena na izbornim listama.

Analiza gore jasno pokazuje da je trenutni sistem kvota očigledno iscrpio svoj potencijal da poveća skupštinsku predstavljenost žena, te stoga mora biti dalje unaprijeđen. U narednom poglavlju iznijemo predlog Centra za ženska prava kako ovo može biti učinjeno.

5. REDEFINISANJE RODNIH KVOTA: KAD JE TRI VIŠE OD ČETIRI

Da bi se dostigla istinska rodna ravnopravnost, kandidatima manje zastupljenog pola trebalo bi da bude zagarantovano jedno mjesto u svakoj grupi od dva kandidata na izbornim listama. Ovakvo rješenje ne bi bila totalna novina, čak ni u regionu zapadnog Balkana, gdje ovakva mjera postoji na primjer u Albaniji, kao obaveza prilikom održavanja izborâ za odbornike u lokalnim parlamentima.¹⁴

Međutim, nastojeći da se fokusira na rješenja koja su realističnija u kratkoročnoj perspektivi, Centar za ženska prava je u ovom trenutku odabrao da preporuči uvećanje rodne kvote na minimum jednu ženu u svaka tri kandidata, umjesto postojeće kvote od minimum jedne žene u svakoj grupi od četiri kandidata.

Tabela niže daje ilustraciju načina na koji je formula „jedna-od-tri“ mogla uticati na rodni sastav trenutnog saziva Skupštine da je bila primijenjena na parlamentarne izbore 2020. godine, uzimajući sve ostale varijable za nepromijenjene.

Tabela 5. Rodni sastav trenutnog saziva Skupštine kako bi izgledao da je bila primijenjena formula „jedna-od-tri“

MANDATI KOJI BI PRIPALI ŽENAMA DA JE NA PARLAMENTARNIM IZBORIMA 2020. GODINE BILA PRIMIJENJENA FORMULA „JEDNA-OD-TRI“					
Izborne liste koje su ušle u Skupštinu	BROJ MANDATA	BROJ POSLANICA U SKUPŠTINI		PROCENAT KOJI ČINE ŽENE	
		JEDNA-OD-ČETIRI trenutna kvota	JEDNA-OD-TRI predložena kvota	JEDNA-OD-ČETIRI trenutna kvota	JEDNA-OD-TRI predložena kvota
SD	3	0	1	0%	33%
BS	3	1	1	33%	33%

¹⁴ Član 67, tačka 6 i član 175 Izbornog zakonika Albanije.

SDP	2	1	1	50%	50%
Koalicija predvođena URA-om „Crno na bijelo“	4	1	1	25%	25%
Albanska koalicija „Jednoglasno“	1	0	0	0%	0%
DPS/LP	30	7	10	23%	33%
Koalicija predvođena DF-om „Za budućnost Crne Gore“	27	6	9	22%	33%
Albanska koalicija „Albanska lista“	1	0	0	0%	0%
Koalicija predvođena Demokratama „Mir je naša nacija“	10	2	3	20%	30%
UKUPNO	81	18	26	22%	32%

Tabela 5 ilustruje da bi, na osnovu broja mandata koji su na izborima 2020. godine pripali svakoj od lista, formula „jedna-od-tri“ povećala ukupnu skupštinsku predstavljenost žena za 10%. Drugim riječima, umjesto 22% žena koliko je izabrano u saziv Skupštine na izborima 2020. godine, primjenom predloženog sistema kvotâ procenat žena u Skupštini iznosio bi 32%.

Postojeća kvota „jedna-od-četiri“ nije ni na koji način uticala na većinu izbornih lista koje su osvojile tri mandata ili manje, obzirom da je većina lista rangirala žene tek na četvrtom mjestu među svaka četiri kandidata prema redosljedu na listi. Ovo znači da kvota suštinski ima uticaja samo na liste koje osvoje barem četiri mandata (manjina lista koje su osvojile mandate na izborima iz 2020. godine). S druge strane, predložena kvota „jedna-u-tri“ bi osigurala da sve liste koje osvoje barem *tri* mandata (većina lista koje su prešle izborni prag na izborima iz 2020. godine) u svojim redovima imaju makar jednu poslanicu.

Istovremeno, u apsolutnim brojkama, za izborne liste koje su osvojile više kandidata ovo bi značilo veoma primjetan porast žena sa njihovih lista u Skupštini. Na izborima 2020. godine, primjena formule „jedna-od-tri“ mogla je značiti porast od po 10-11% za tri liste koje su osvojile najveći broj mandata, naime DPS/LP (porast od 10%), „Za budućnost Crne Gore“ (porast od 11%) i „Mir je naša nacija“ (porast od 10%).

Predložena kvota „jedna-od-tri“ bi mogla dodatno biti kombinovana i sa uvećanjem obaveznog procenta kandidata manje zastupljenog pola u ukupnom broju kandidata na listama, na primjer uvećanjem sa 30% na 40%, što bi bio znak posvećenosti političkih partija jačanju političke participacije žena.

Međutim, važno je imati u vidu da dok formula „jedna-od-tri“ garantuje i veći procenat žena među kandidatima i veći procenat žena među izabranim poslanicima, puko uvećanje broja žena na izbornim listama bez uvođenja formule „jedna-od-tri“ najvjerojatnije ne bi doprinijelo većem broju žena u Skupštini, kao što je razmotreno gore.

6. NAKON IZBORA: GDJESU ŽENE?

Političkim partijama u Crnoj Gori i dalje dominiraju muškarci. Ovaj rodni disbalans ima dalekosežne posljedice koje se ne tiču 'samo' problema opadajuće skupštinske zastupljenosti žena o kom je bilo riječi u prethodnoj analizi.

Nakon što je u oktobru 2020. godine ostavku podnijela jedina žena koja se nalazila na čelu neke parlamentarne partije,¹⁵ među liderima 31 političkog subjekta predstavljenih u Skupštini Crne Gore kroz mandate koje je na parlamentarnim izborima osvojilo devet izbornih lista više nema žena.¹⁶ Nedostatak ženskog političkog liderstva u Crnoj Gori ide ruku pod ruku sa rodno neizbalansiranim partijskim strukturama, gdje gotovo da nema žena na visokorangiranim pozicijama.

Kao posljedica navedenog, nakon parlamentarnih izbora, žene su bile u potpunosti isključene iz pregovora o sastavu nove Vlade. Odsustvo žena iz jednog tako važnog političkog procesa šalje snažnu poruku na sistemskom nivou da ženama nije mjesto za stolom gdje se donose važne odluke, te da nemaju suštinskog uticaja na političko odlučivanje u Crnoj Gori. Takve poruke imaju snažan uticaj na budućnost rodne ravnopravnosti u zemlji i demonstriraju otvoreni nemar za bilo kakvu političku participaciju žena u javnom i političkom životu.

Zbog nedostatka političke volje među partijama u Skupštini da adresiraju hronični problem niske političke predstavljenosti žena, opstajuće rodne nejednakosti u političkom životu zemlje se u kontinuitetu odslikavaju i u rodno neizbalansiranim institucionalnim strukturama.

Vrlo je ilustrativna činjenica da u Skupštini Crne Gore nema žena na čelu poslaničkih klubova. Ako po strani ostavimo simboliku, ovo je umalo dovelo do situacije u kojoj ne bi bilo žena u Kolegijumu predsjednika Skupštine – najvišem skupštinskom tijelu koje rukovodi radom parlamenta.

Kada su u oktobru 2020. godine uspostavljeni skupštinski klubovi, Centar za ženska prava pisao je novom predsjedniku Skupštine da mu skrene pažnju na ovaj problem, nakon čega smo dobili snažna uvjerenja da će Skupština raditi u pravcu jačanja rodne ravnopravnosti i političke predstavljenosti žena. U ovom pismu, Centar za ženska prava je takođe pozvao Skupštinu da osigura bolji rodni balans u sastavu skupštinskih tijela tako što će osigurati da žene čine barem 30% članstva, kao i barem 30% rukovodstva. Naš stav bio je da će ovakve kvote osigurati da žene imaju mjesto za stolom kad god se razmatraju pitanja od važnosti za crnogorsko društvo. Takođe smo smatrali da bi takve mjere služile kao potvrda političke volje skupštinskih političkih grupacija da poštuju duh izbornog zakona, u kojoj je namjera zakonopisca bila da se minimalna zastupljenost žena u Skupštini ostvari na nivou od barem 30%.¹⁷

¹⁵ Bivša predsjednica SDP-a Draginja Vuksanović podnijela je ostavku nakon izbora, navodeći kao razloge profesionalnu odgovornost za izborni rezultat koji je bio lošiji nego što je partija očekivala.

¹⁶ Koalicija „Za budućnost Crne Gore“ predstavlja 11 političkih subjekata, koalicija „Mir je naša nacija“ četiri, koalicija „Crno na bijelo“ takođe četiri (dvije partije i dvije grupe građana), DPS/LP dva, SD jednog, BS jednog, SDP jednog, albanska koalicija „Jednoglasno“ tri, albanska koalicija „Albanska lista“ četiri.

¹⁷ Za više informacija o kontekstu i o našoj korespondenciji sa predsjednikom Skupštine pogledati otvoreno pismo Centra za ženska prava predsjedniku Skupštine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/otvoreno-pismo-predsjedniku-skupstine-crne-gore/>; kao odgovor predsjednika Skupštine na otvoreno pismo Centra za ženska prava, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/odgovor-predsjednika-skupstine-cg-na-otvoreno-pismo-czp/>; te odgovor Centra za ženska prava na odgovor predsjednika Skupštine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/4053-2/>.

U decembru 2020. godine, po prvi put je žena izabrana na funkciju potpredsjednice Skupštine (33.33%).¹⁸ Što se tiče rodne strukture skupštinskih tijela,¹⁹ ukupan procenat žena veći je nego što je to slučaj u plenumu. Od ukupno 169 članova stalnih odbora Skupštine, žena je 49 (28.99%).

Međutim, rodni disbalans plenuma je vjerno odslikan u rodnom sastavu predsjedavajućih struktura parlamentarnih radnih tijela, kojima i dalje izuzetno dominiraju muškarci. Od ukupnog broja predsjedavajućih stalnim odborima Skupštine, žena je 23% (tri od 13 stalnih odbora). Predsjedavajući dva druga radna tijela Skupštine – Komisije za nadzor i kontrolu procesa privatizacije i Radne grupe za izradu predloga izmjena i dopuna Poslovnika Skupštine – su muškarci, što udio žena u predsjedavajućim strukturama skupštinskih radnih dijela spušta na 20% (tri od ukupno 15 radnih tijela Skupštine).

Dodatno, struktura članstva u nekoliko radnih tijela Skupštine otkriva ozbiljan dizbalans rodne zastupljenosti, naime žene su zastupljene u još manjim procentima nego što je to slučaj za takođe veoma nizak procenat njihove zastupljenosti u plenumu. U Odboru za antikorupciju sjedi svega jedna žena (7.69%); Odbor za ljudska prava i Odbor za međunarodne odnose imaju po dvije žene (po 15.38%); dok Odbor za bezbjednost i odbranu nema niti jednu ženu u svom sastavu (0%).

Sa devet žena na ukupno 13 članova (69.23%), Odbor za rodnu ravnopravnost broji najveći procenat žena u svom sastavu. Kao i ostali skupštinski odbori, ovaj odbor takođe pati od istovjetnog strukturnog rodno disbalansa, s tim što je manje zastupljen pol u ovom odboru muški. Skupštinski odbor koji je u najvećoj mjeri rodno izbalansiran je zakonodavni odbor, koji broji pet žena u ukupno 13 članova (38.46%).

Tabela 6. Rodni sastav radnih tijela Skupštine²⁰

Stalni odbori	Pol predsjedavajućeg odborom	Broj žena u sastavu odbora	Procenat žena u sastavu odbora
Administrativni odbor	Muški	3 out of 13	23.07%
Odbor za ustavna pitanja	Ženski	4 out of 13	30.76%
Zakonodavni odbor	Muški	5 out of 13	38.46%
Odbor za politički sistem, pravosuđe i javnu upravu	Muški	4 out of 13	30.76%
Odbor za odbranu i bezbjednost	Muški	0	0%
Odbor za međunarodne odnose	Muški	2 out of 13	15.38%
Odbor za evropske integracije	Muški	4 out of 13	30.76%
Odbor za ekonomiju, finansije i budžet	Muški	4 out of 13	30.76%

¹⁸ Najviša funkcija koju je neka žena držala u Skupštini Crne Gore bila je funkcija predsjednice Skupštine, koju je od 2001. do 2002. godine obnašala Vesna Perović. Od tada, dakle narednih 20 godina, niti jedna žena nije držala neku od najviših funkcija u Skupštini, sve do ovog imenovanja Branke Bošnjak na mjesto zamjenice predsjednika Skupštine.

¹⁹ Vidi Tabelu 6. niže.

²⁰ Izvor: Zvanična Internet stranica Skupštine Crne Gore.

Odbor za ljudska prava	Muški	2 out of 13	15.38%
Odbor za rodnu ravnopravnost	Ženski	9 od 13	69.23%
Odbor za turizam, ekologiju i prostorno planiranje	Muški	4 od 13	30.76%
Odbor za obrazovanje, kulturu i sport	Muški	3 od 13	23.07%
Odbor za zdravstvo i socijalno staranje	Muški	4 od 13	30.76%
Odbor za antikorupciju	Ženski	1 od 13	7.69%
UKUPNO ZA STALNE ODBORE	ŽENE 3 od 13 (23%)	MUŠKARCI 10 od 13 (77%)	49 od 169 28.99%
Komisija za nadzor i kontrolu procesa privatizacije	Muški	2 od 9	22.22%
Radna grupa za izradu predloga izmjena i dopuna Poslovnika Skupštine	Muški	3 od 14	21.42%
UKUPNO PREDSEDVAJUĆIH RADNIH TIJELA SKUPŠTINE	ŽENE 3 od 15 (20%)	MUŠKARCI 12 od 15 (80%)	54 od 192 27%

Odmah nakon imenovanja u skupštinske odbore, u decembru 2020. godine, Centar za ženska prava dostavio je Skupštini Crne Gore predloge za izmjene Poslovnika Skupštine,²¹ koji između ostalog pozivaju na uvođenje minimalnog procenta članova manje zastupljenog pola na visokih pozicijama, naročito na pozicijama potpredsjednikâ Skupštine, kao i u strukturama radnih tijela i delegacija Skupštine. Slične inicijative došle su i od drugih relevantnih činilaca, posebno od strane potpredsjednice Skupštine koja je ujedno bila i članica Radne grupe za izradu predloga izmjena i dopuna Poslovnika Skupštine, kao i Ženske političke mreže.

Na kraju je ova radna grupa usaglasila amandmane na Poslovnik koji su predvidjeli obavezu da jedan od tri potpredsjednika Skupštine mora biti pola koji je manje zastupljen u Skupštini, koje je plenum i usvojio. Iako uvođenje ove obaveze predstavlja značajan iskorak za obezbjeđivanje bolje predstavljenosti žena na najvišim pozicijama u Skupštini, nedavne izmjene poslovnika nažalost ne garantuju i rodnu izbalansiranost u strukturama radnih tijela i delegacija Skupštine.

U našem pisanom predlogu, koji je bio adresiran na Kolegijum predsjednika Skupštine i pomenutu radnu grupu koja je pripremala amandmane na Poslovnik, Centar za ženska prava podsjetio je donosioce odluka da Skupština ima pravnu obavezu poštovanja principa rodne ravnopravnosti u svim procedurama izbora i imenovanja.²²

²¹ Vidjeti saopštenje pod naslovom „Prijedlozi Centra za ženska prava za izmjene poslovnika o radu Skupštine,“ 21. decembar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/prijedlozi-czp-za-izmjene-poslovnika-o-radu-skupstine/>.

²² Član 10 zakona o rodnoj ravnopravnosti.

U cilju usklađenosti za relevantnim zakonskim obavezama, kao i da bi se osiguralo da žene učestvuju u donošenju svih odluka koje donosi Skupština, kako je predložio Centar za ženska prava, predlog amandmana radne grupe na Poslovnik trebalo je da predvidi i minimalni postotak žena na predsjedavajućim pozicijama u radnim tijelima Skupštine. Uz navedeno, nacrt amandmana trebalo je da uvede i jasnu obavezu za osiguravanje rodno balansiranog sastava radnih tijela i delegacija Skupštine, a koja bi garantovala da procenat žena u ovim strukturama ne bude manji od ukupnog procenta žena u skupštinskim klupama. Nažalost, ovi predlozi nisu usvojeni.

Naše je čvrsto uvjerenje da uspostavljanje radnih tijela i delegacija Skupštine bez uključivanja žena u njihov sastav, kao i imenovanje na pozicije u ovim tijelima manjeg procenta žena nego što je procenat žena u plenumu, predstavlja diskriminatorско postupanje prema ženama. Zbog navedenog, Centar za ženska prava nastaviće da zastupa uvođenje neophodnih garancija kojima će se obezbijediti veći balans u rodnoj strukturi skupštinskih tijela.

Uz naše inicijative upućene direkto Skupštini, nakon održavanja parlamentarnih izbora 2020. godine, Centar za ženska prava obratio se i liderima triju pobjedničkih koalicija, te pisao lično mandataru za sastav Vlade. U ovim obraćanjima, iskazali smo zabrinutost zbog nedostatka žena u političkim konsultacijama oko sastava nove Vlade, te činjenice da u periodu ovih konsultacija gotovo da nije bilo pomena o ženama na ministarskim pozicijama. U ovim pismima, namjera je bila istaći problem niske političke predstavljenosti žena u važnim političkim procesima u zemlji, te oklijevanja političkih partija da predlože žene za najviše političke funkcije.²³

Iako nismo dobili odgovore od političkih lidera, dobili smo snažnu podršku od strane velikog broja šefova diplomatskih predstavništava u zemlji, uključujući pismo podrške od ambasadorke EU u Crnoj Gori, Oane Kristine Popa.²⁴

Nova Vlada izglasana je 4. decembra, a u njoj je bilo četiri ministarke. Zbog smanjenja ukupnog broja ministarstava, ta brojka sada čini trećinu Vlade, što je najviši procenat žena na ministarskim pozicijama koje je Crna Gora ikada imala. Takođe je ohrabrujuće to što su Ministarkama pripali i neki resori koji se tradicionalno ne smatraju „ženskim“ resorima. Ipak, obzirom da je nova Vlada sačinjena uglavnom od nestranačkih ličnosti, propuštena je prilika da se osigura istinska rodna ravnopravnost u sastavu Vlade.

Na ovom mjestu neophodno je napomenuti da smo posljednjih mjeseci svjedočili velikom broju slučajeva politički motivisanog rodno zasnovanog nasilja prema političarkama i javnim funkcionerkama. Ovaj zabrinjavajući trend pogađa žene različitih političkih opcija, koje su posale žrtve besprizornih kampanja, *ad hominem* napada i seksističkih uvreda, te verbalnog, a u nekim slučajevima čak i fizičkog nasilja.

Ovakvo postupanje je neprihvatljivo i Centar za ženska prava snažno osuđuje akte nasilja nad ženama po svim osnovama, te poziva nadležne institucije da ovom pitanju daju prioritet i pristupe mu sa velikom pažnjom. Kada su počinjeni prema ženama u politici, ovi incidenti dodatno doprinose niskoj političkoj participaciji žena, uključujući zbog straha od različitih oblika politički motivisanog nasilja

²³ Vidjeti saopštenje Centra za ženska prava „Učešće žena u političkim procesima“ 17. septembar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/ucisce-zena-u-politickim-procesima/>; kao i saopštenje: „Pismo mandataru sa sastav nove vlade,“ 27. oktobar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/en/4416-2/>.

²⁴ Pismo podrške Centru za ženska prava ambasadorke EU u Crnoj Gori dostupno je na: <https://womensrightscenter.org/en/eu-ambassador-in-montenegros-letter-of-support-to-wrc/>.

protiv njih ili članova njihovih porodica. Zbog toga pozivamo sve političke partije da njeguju kulturu političkog pluralizma i da svoje podržavaoce pozovu da se suzdrže od nasilja nad ženama i drugim osobama različitih političkih uvjerenja.

7. PREPORUKE

U cilju usklađivanja sa važećim nacionalnim propisima o rodnoj ravnopravnosti, kao i međunarodnim preporukama za jačanje parlamentarne zastupljenosti žena i njihovog učešća u političkom i javnom životu, nadležne institucije trebalo bi naročito da razmotre sljedeće:

1. Skupština bi trebalo da kroz izmjenu izbornog zakona propiše obavezu da jedan u svaka tri kandidata na izornoj listi mora biti osoba manje zastupljenog pola, umjesto postojeće obaveze da to mora biti jedan u svaka četiri kandidata;
2. Državna izborna komisija trebalo bi da integriše rodnu perspektivu u sve procese planiranja i sprovođenja svojih aktivnosti, kao i da definiše minimum standarda rodne ravnopravnosti za nadzor izbornog procesa;
3. Političke partije bi trebalo da izvještavaju o tome kako se finansijska sredstva koja su dobili za jačanje političke participacije žena koriste u svrhe ostvarivanja ovog cilja;
4. Skupština bi trebalo da izmijeni svoj Poslovnik na način što će uvesti obavezu minimalnog procenta zastupljenosti žena na predsjedavajućim pozicijama u radnim tijelima Skupštine, kao i obavezu minimalnog procenta zastupljenosti žena u radnim tijelima i delegacijama Skupštine. Ovi procenti ne bi smjeli biti manji od procenta žena izabranih u poslaničke klupe;
5. Političke partije bi trebalo da uvedu interne mjere sa ciljem unapređenja žena na više pozicije unutar partijskih struktura i obezbijede veću vidljivost ženskih kandidata;
6. Vlada i Skupština bi, u okvirima svojih nadležnosti, trebalo da predvide dodatne mjere za promovisanje i osnaživanje učešća žena u političkom i javnom životu zemlje;
7. Političke partije bi trebalo javno da iskažu svoju posvećenost političkom pluralizmu, kao i da osude svako politički motivisano i drugo nasilje prema političarkama i javnim funkcionerkama, kao i drugim osobama drugačijih političkih uvjerenja;
8. Država bi trebalo da teži uspostavljanju rodnog balansa u svim tijelima zakonodavne, sudske i izvršne vlasti;
9. Država bi trebalo da podrži naučne institucije i organizacije civilnog društva u smislu proizvodnje studija i inicijativa za podizanje nivoa svijesti na temu identifikovanja specifičnih izazova ženskoj participaciji u političkoj i javnoj sferi, kao i u promovisanju jednakih šansi za žene i muškarce;

10. Država bi trebalo da ohrabruje zajednički rad i podjelu roditeljskih obaveza između muškaraca i žena sa ciljem podrške jednakim šansama za žene da efektivno učestvuju u političkoj i javnoj sferi.

IZVORI

1. Centar za ženska prava, 2020(a), „Učešće žena u političkim procesima,“ 17. septembar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/ucesce-zena-u-politickim-procesima/>.
2. Centar za ženska prava, 2020(b), „Otvoreno pismo predsjedniku Skupštine,“ 29. septembar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/en/open-letter-to-the-president-of-the-parliament/>.
3. Centar za ženska prava, 2020(c), „Odgovor na pismo predsjednika Skupštine,“ 2. oktobar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/en/letter-to-the-president-of-the-parliament-involvement-of-women-in-the-work-of-the-collegium/>.
4. Centar za ženska prava, 2020(d), „Odgovor predsjednika Skupštine na otvoreno pismo Centra za ženska prava,“ 26. oktobar 2020, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/en/the-president-of-the-parliaments-response-to-wrc-open-letter/>.
5. Centar za ženska prava, 2020(e), „Pismo podrške Centru za ženska prava ambasadorke EU u Crnoj Gori,“ 26. oktobar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/en/eu-ambassador-in-montenegros-letter-of-support-to-wrc/>.
6. Centar za ženska prava, 2020(f), „Pismo mandataru sa sastav nove vlade,“ 27. oktobar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/en/4416-2/>.
7. Centar za ženska prava, 2020(g), „Predlog izmjena i dopuna Poslovnika Skupštine,“ 21. decembar 2020. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/prijedlozi-czp-za-izmjene-poslovnika-o-radu-skupstine/>.
8. Centar za ženska prava, 2021(a), „Predlog izmjena i dopuna zakona o izboru odbornika i poslanika,“ 25. januar 2021. godine, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/prijedlog-izmjena-zakona-o-izboru-odbornika-i-poslanika/>.
9. Centar za ženska prava, 2021(b), „Političko nasilje nad ženama ima cilj da umanjí njihovu društvenu i političku moć,“ 28. februar 2021, dostupno na: <https://womensrightscenter.org/politicko-nasilje-nad-zenama-ima-cilj-da-umanji-njihovu-drustvenu-i-politicku-moc/>.
10. Državna izborna komisija: Zbirna izborna lista za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore na izborima koji će se održati 30. avgusta 2020. godine: <https://dik.co.me/wp-content/uploads/2020/08/zbirna-izborna-lista-2020-2.pdf>.
11. IPU, 2021, „Globalni i regionalni prosjeci žena u nacionalnim parlamentima,“ dostupno na: <https://data.ipu.org/women-averages>.
12. IPU, 2021, „Mjesečno rangiranje žena u nacionalnim parlamentima,“ dostupno na: <https://data.ipu.org/women-ranking>.
13. IPU, 2021, „Podaci o ženama u Skupštini Crne Gore,“ dostupno na: https://data.ipu.org/node/114/data-on-women?chamber_id=13577.

14. Izvještaj Državne izborne komisije o parlamentarnim izborima za 2006. godinu, dostupno na: <https://dik.co.me/wp-content/uploads/2019/01/Izvjestaj-o-rezultatima-izbora-za-poslanike-u-Skupstinu-CG.pdf>.
15. Izvještaj Državne izborne komisije o parlamentarnim izborima za 2016. godinu, Official Gazette of Montenegro.
16. Izvještaj Državne izborne komisije o parlamentarnim izborima za 2020. godinu: <http://www.sluzbenilist.me/pregled-dokumenta-2/?id={A51E46E1-86E3-44DA-9D3F-6A4D8D5B6ADA}#>.
17. Izvještaj Državne izborne komisije o parlamentarnim izborima za 2012. godinu, Službeni list Crne Gore.
18. Izvještaj Državne izborne komisije za 2009. godinu, dostupno na: <http://www.sluzbenilist.me/pregled-dokumenta-2/?id={8FB2528B-D6BA-466B-94F6-699E794B7DC4}>.
19. Izvještaj o radu Skupštine Crne Gore za 2009. godinu.
20. Kvinna till Kvinna, 2020, „Ženska prava na zapadnom Balkanu: Žene u politici, rodno zasnovano nasilje, bezbjednost za žene koje se bore za zaštitu ljudskih prava u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji 2020,“ dostupno na: https://kvinnatillkvinna.org/wp-content/uploads/2020/11/The-KvinnatillKvinna-Foundation-report-WRWB_2020.pdf
21. OEBS, 2020, „Ograničena posmatračka misija OEBS/ODIHR-a na izborima 2020. godine u Crnoj Gori, premilimarni izvještaj,“ dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/b/460846.pdf>.
22. Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja, dostupno na: <http://www.sluzbenilist.me/pregled-dokumenta-2/?id={3B343703-6C98-4539-9E3E-7D24858BD681}>.
23. Zakon o izboru odbornika i poslanika, dostupno na: <https://dik.co.me/wp-content/uploads/2020/08/1.-Zakon-o-izboru-odbornika-i-poslanika.pdf>.

O CENTRU ZA ŽENSKA PRAVA

PODACI O ORGANIZACIJI

Nevladino udruženje „Centar za ženska prava“ (CŽP), sa sjedištem u Podgorici, osnovano je 2012. godine, na osnovu dugogodišnjeg iskustva osnivačica u pružanju podrške žrtvama kršenja ženskih ljudskih prava i porodičnog nasilja.

Osnovni ciljevi osnivanja i djelovanja su:

- Promocija i zaštita ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti
- Osnaživanje žena koje su preživjele nasilje u porodici/partnersko nasilje kroz savjetodavnu, psihološku pravnu pomoć
- Povezivanje i saradnja sa drugim organizacijama/institucijama koje se bave zaštitom i promocijom ženskih ljudskih prava.

Ciljevi udruženja se realizuju kroz tri programa:

1. Program javnog zastupanja i praćenja implementacije politika u oblasti rodne ravnopravnosti i ženskih ljudskih prava

2. Program podrške za žene koje su pretrpjele porodično nasilje:

Inicijalno savjetovanje i podrška povjerljivog lica;

Besplatna pravna pomoć i pravno zastupanje;

Psihološko savjetovanje.

3. Program za kulturu

Promocija ženskog stvaralaštva, kulturni i edukativni programi i osnaživanje klijentkinja kroz kreativni rad.

MISIJA

Centar za ženska prava je neprofitna, nestranačka, nereligiozna organizacija koja se bori za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama i njihov pristup pravdi, razvijajući rodno-ravnopravne demokratske prakse i saradjujući sa svim relevantnim domaćim i međunarodnim akterima u Crnoj Gori.”

VIZIJA

RODNA RAVNOPRAVNOST, PRISTUP PRAVDI I DRUŠTVO BEZ NASILJA NAD ŽENAMA – NAŠA STVARNOST.